

heel herhaalt. Onder de op deze wijze gebruikte krachten nemen die van de sexuele driften een belangrijke plaats in; zij worden daarbij *gesublimeerd*, d.w.z. van hun sexuele doel afgeleid en op sociaal hogerstaande, niet langer sexuele doeleinden gericht. Dit bouwsel is echter labiel, de sexuele driften zijn slecht aan banden gelegd, er bestaat bij iedere enkeling die zich bij het beschavingswerk moet aansluiten het gevaar dat deze driften weigeren zich op dergelijke wijze te laten gebruiken. De samenleving kent geen grotere bedreiging voor haar beschaving, dan zou ontstaan door de bevrijding van de sexuele driften en hun terugkeer naar hun oorspronkelijk doel" (36).

Eén reden waarom men niet onmiddellijk in groot enthousiasme ontvlamde voor het begrip zelfbeheersing ter verhoging van ons enigszins tanende beschavingspeil was een tweede stelling van Freud nl. dat beschaving, *verdringing* en neurose onverbrekkelijk verbonden zijn, d.w.z. hoe meer beschaving des te meer neurose, en ook omgekeerd, hoe minder verdringing, des te minder neurose, maar ook des te minder beschaving (37).

Nu is de onverbreeklijke samenhang tussen beschaving en sexuele beperking door de genoemde sociologische studies bevestigd. Is nu ook de sexuele beperking onverbrekkelijk verbonden met verdringing en neurose?

Wij zullen de twee processen verdringing en sublimering nader moeten onderzoeken.

VI. 1. b. *Verdringing is een onbewust proces door Freud aangetoond dat de eerste voorwaarde vormt voor het ontstaan van neurotische symptomen, juist omdat het onbewust is* (38). In Freud's terminologie is het de uiting van een conflict tussen het Ik (dat, door ervaring en opvoeding „verstandig” geworden, zich laat leiden door het realiteitsprincipe) en de primitieve impulsen (geleid door het lustprincipe). Deze impulsen, door het Ik als bedreiging gevoeld, worden buiten het bewustzijn gehouden en in hun normale uiting verhinderd door een zgn. „censuur”, door het Ik ingesteld maar zelf eveneens buiten het bewustzijn blijvend. Zijn de impulsen op deze wijze verdrongen, dan behouden zij hun energie en zoeken een andere uitweg in het neurotische symptoom.

Het bestaan en de kracht van deze verdringing zijn aan het licht gekomen door de meestal heftige weerstand die bij de psycho-analytische behandeling wordt opgeroepen als men tracht deze onbewuste